

JAKT PÅ JERV I NORGE

Et informasjonshefte fra Norges Jeger- og Fiskerforbund og NINA

Hefet er utgitt av Norges Jeger- og Fiskerforbund i samarbeid med Norsk institutt for naturforskning (NINA), som sammen med Direktoratet for naturforvaltning også har bidratt økonomisk til prosjektet.

Produktansvarlig/forfatter: Scott Brainerd, Dagh Bakka, Roy Andersen og Roel May.

Foto: Asgeir Kvalvik (forside, s. 3, 7), Roy Andersen (s. 4, 8, 9, 10, 14, 16-17, 22, 32-33), Lars Krempig (s. 13), Dag Karlsen (s. 25, 31), Vegard Pedersen (s. 26, 27, bakside), Trygve Næss (s. 28).

Illustrasjoner: Direktoratet for naturforvaltning (s. 21), Lars Jäderberg (s. 30).

Takk til Arild Landa, Stein Halvorsen og Rune Berg for faglig bidrag og kommentarer.

Ajour pr. april 2006.

FORORD

Vi i jeger- og fiskerforbundet ønsker en forvaltning av våre rovdyr mest mulig på linje med forvaltning av andre dyrearter, og har lagt til grunn at våre rovviltarter har vært og fortsatt vil være en del av vår fauna. Arbeidet med å sikre naturgrunnlaget som leveområder for våre vilt- og fiskearter, er sammen med arbeidet for å sikre allmennhetens adgang til jakt og fiske, forbundets hovedoppgave. Vi skal ta vare på naturens mangfold og sikre at allmennheten kan høste av naturens produksjonsoverskudd i form av jakt og fiske. Vi stiller krav om at det skal åpnes for høsting av bestandene av våre store rovdyr gjennom jakt når forholdene tilsier dette. Dette er i tråd med vårt generelle syn om en bærekraftig høsting av våre viltarter. Et prinsipp vi fikk gjennomslag for da Stortinget behandlet rovviltspørsmålene i 2004. Her kan det sies at man har oppnådd en tilfredsstillende ordning som både ivaretar jaktinteresser og en bærekraftig artsforvaltning av de store rovdyrene. Det er jegerens jobb å forvalte rovdyrbestandene våre gjennom jakt, og i denne sammenheng er det viktig at man har gode kunnskaper om artenes biologi, levesett, atferd og lovlige jaktformer.

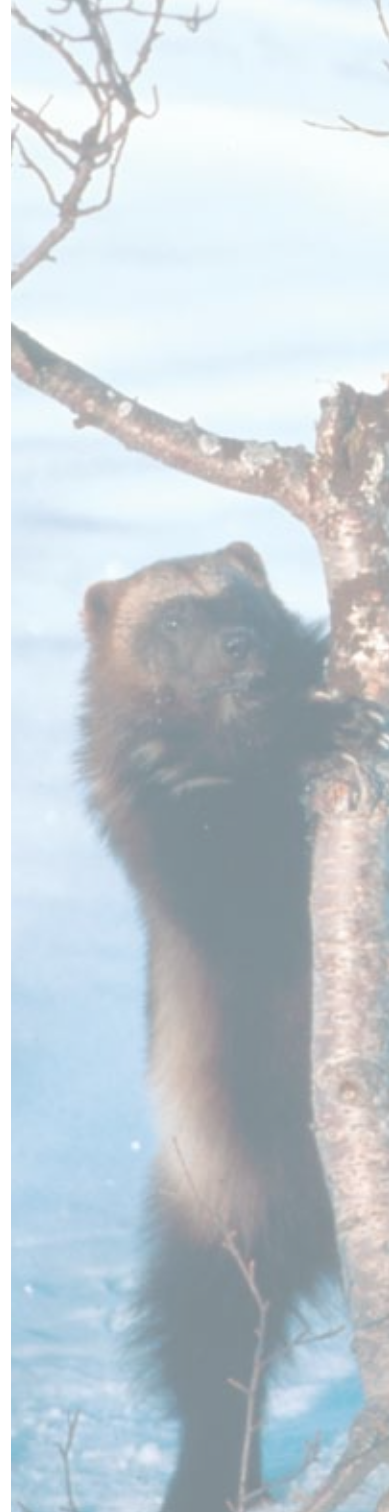
Vi ønsker deg lykke til med jakta, og håper dette hefte vil være til nytte i denne sammenheng.

Hvalstad, mars 2006
Bjarne Oppegård
Generalsekretær, NJFF

Norsk Institutt for naturforskning (NINA) er den største forskningsinstitusjonen som er involvert i viltforskningen i Norge, og har vært involvert i forskning på store rovdyr helt siden instituttet ble stiftet i 1988. NINA-forskere, i samarbeid med kolleger fra andre institutter, driver feltbasert forskning på ulv, bjørn, gaupe og jerv. I tillegg har NINA hovedansvaret for det nasjonale overvåkingsprogrammet for store rovdyr. NINA har som oppgave både å produsere ny kunnskap og formidle forskningsresultater til et bredt publikum. I denne sammenheng, har NINA gjennomført den faglige kvalitetssikringen av fakta-informasjonen om biologi og økologi til de store rovdyrartene i denne hefteserien.

Som forskningsinstitusjon har NINA som oppgave å formidle kunnskap til alle aktører med interesse i forvaltning av de store rovdyrene, herunder norske jegere. NINA som sådan står som en nøytral leverandør av kunnskap som kan brukes til en bedre forståelse av naturen og organismer til nytte for alle med interesse i dette fagfelt. Som kunnskapsleverandør tar NINA ikke stilling for eller imot jakt, men vi tror det er viktig at forskningsresultatene våre blir tilgjengeliggjort overfor de som forvalter og driver jakt på de store rovdyrartene. Vi er derfor glad for denne muligheten til å samarbeide med NJFF i dette hefteserie som et ledd i vårt informasjonsvirksomhet overfor allmennheten og norske jegere spesielt.

Trondheim, mars 2006
Norunn S. Myklebust
Forskningsdirektør, NINA

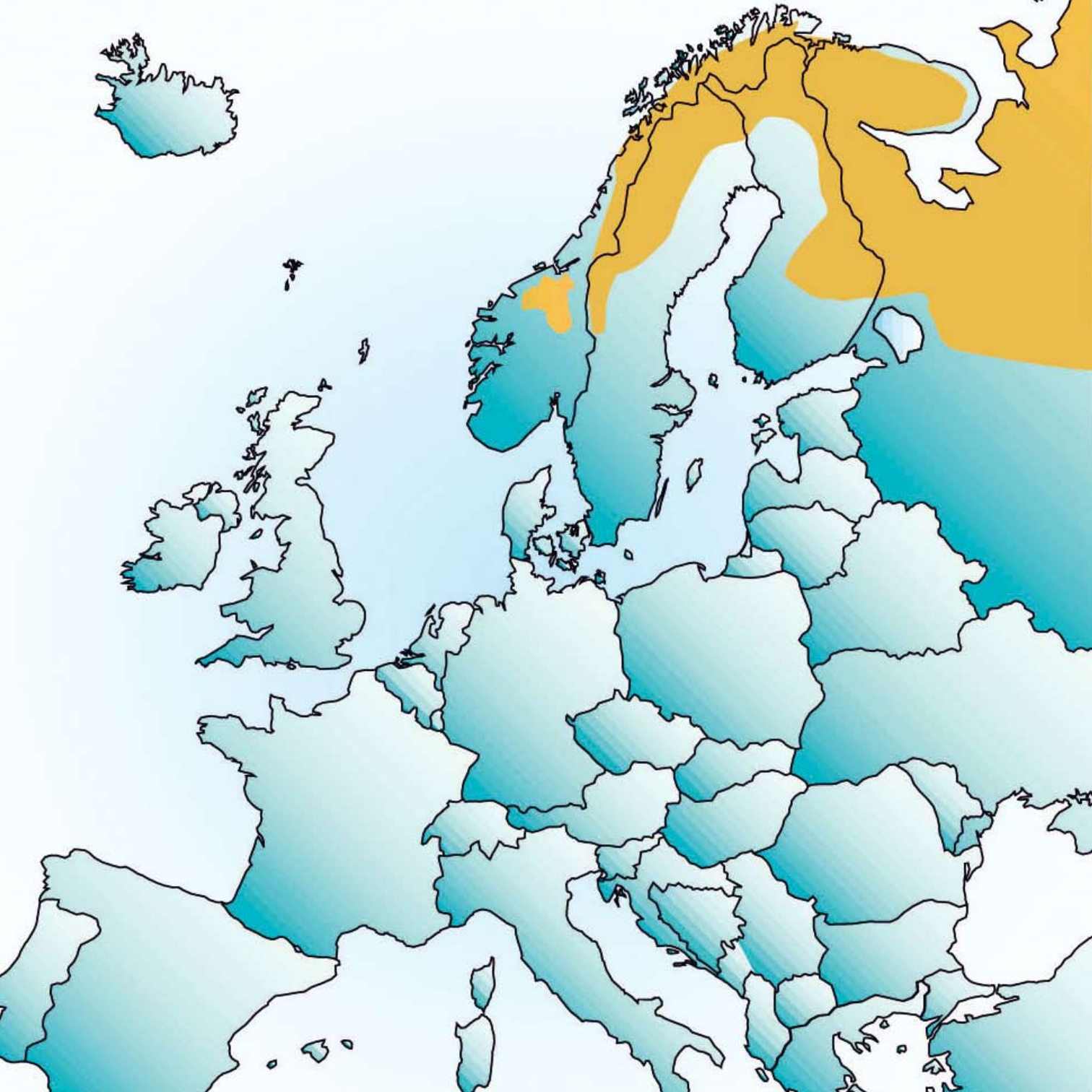

INNLEDNING

Jakt på store rovdyr har lange tradisjoner i vårt land. Allerede da de første nordmenn vandret inn i Norge etter istiden, ble det jaktet på de store rovdyrene – jerv, ulv, gaupe og bjørn. Disse var viktige som ressurs, spesielt pelsen, men også i noen grad kjøttet. I den urgamle jegerkulturen hadde disse dyrene en hedersplass fordi steinaldersmennesket beundret deres styrke, sluhet, utholdenhet og intelligens. Frykt spilte også inn, spesielt når det gjaldt bjørnen, som kunne være direkte farlig for mennesker som kun hadde primitive våpen å forsvare seg med. Derfor var en jeger som kunne overliste slike dyr spesielt ansett i den gamle steinalderkulturen.

Først da nordmenn ble bønder registrerte man en holdningsendring overfor de store rovdyrene. Da sau, kyr, hester og fjærkre, ble tatt av nærgående rovdyr som trakk til gårdsbrukene, kom mennesket for første gang i direkte konflikt med de store rovdyrene. En konflikt som skulle vedvare i flere tusen år. Samtidig kom store rovdyr også i konflikt med jegerne, først og fremst gjennom konkurransen om matnyttig vilt. På midten av 1800-tallet vedtok Stortinget at man skulle utrydde rovviltartene i sin alminnelighet – dette gjaldt både store og mindre rovdyr samt alle rovfuglene. Norge var ikke alene om en slik politikk. Man lyktes så å si å utrydde både bjørn og ulv, og reduserte sterkt bestandene av gaupe og jerv før disse artene ble fredet for ca 30 år siden.

Norge og de andre vestlige land har i dag en felles målsetting om at man skal ta være på det biologiske mangfoldet. Dette innebærer at man forvalter bestandene på en måte som er bærekraftig på sikt. Stortinget har støttet opp om at Norge skal ta sitt ansvar for ulv, bjørn, jerv og gaupe på alvor. Samtidig har Stortinget lagt til grunn at bestandene skal reguleres gjennom jakt. Dermed vil man kunne minske konfliktene, fremheve ressursaspektet, alminneliggjøre rovdyrene, og i noen grad også opparbeide skyhet hos rovdyrene. God kunnskap om rovviltbestandene er viktig for en bærekraftig forvaltning, og jegere kan bidra med viktig lokal kunnskap og kompetanse som en del av beslutningsgrunnlaget i rovviltforvaltningen. Vellykket jakt på store rovdyr er avhengig av god kunnskap om dyrenes levesett, atferd og aktuelle jaktmetoder og lowverk. Det er derfor viktig at norske jegere, som utøvende ledd i rovviltforvaltning, har et godt beredskap i forhold til denne krevende oppgaven.

JERVENS BIOLOGI

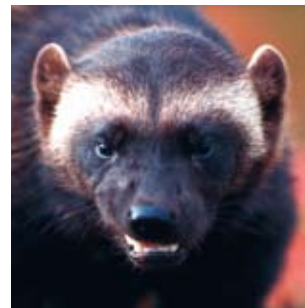
Jerven er vårt største mårdyr, og er på mange måter et lite kjent og sagnomsust vesen. Jerven er en spenstig muskelbunt med langt hår og buskete hale som er både utholdende og sterk. Dette, koblet med dens modige og aggressive atferd, har også bidratt til mytene om at den hadde overnaturlige krefter. Jerven har alltid hatt rykte på seg om å være en umåtelig storeter, noe som gjenspeiles i ordet "Glutton" som jerven kalles enkelte steder i Nord-Amerika og det gamle navnet "Vielfrass". Sistnevnt var egentlig tatt fra det gamle norske ordet "fjellfross" som opprinnelig betydde fjellkatt eller fjellbjørn, men som ble omskrevet til det tyske Vielfrass av Hanseatiske handelsfolk i forbindelse med skinnhandelen. Den luksuriøse vinterpelsen har lenge vært ettertraktet som handelsvare – i Nord-Amerika er det påstått at hårene har rimavstøtende egenskaper som gjør den egnet som til bruk som kantspels på vinterjakker.

Jervens kroppsbygging kan minne om en liten bjørn med lang hale, men har mer til felles med grevlingen og andre mårdyr når det gjelder atferd og bevegelsesmåte. I eldre tid trodde man at jerven egentlig var en avføring av en bjørn. Spesielt skallen kan minne om en bjørn, med en grov og kraftig kjevekonstruksjon og tenner som har som funksjon å spise frossent kjøtt og knuse tykke bein slik at margen kan utnyttes. Hodet er grovt i fasongen, med små avrundede ører og små øyne. Jervens tykke og lange pels er godt tilpasset ekstrem kulde. Pelsfargen er som regel mørkt brun til nesten svart, med et lysere bånd langs hver side og over pannen. Kontrasten mellom dette båndet og pelsen for øvrig varierer mye. I enkelte tilfeller er båndet vanskelig å se slik at jerven kan se ensfarget mørk ut i pelsen. I noen tilfeller har den også små hvite flekker på halsen eller brystpartiet. Kroppen er mellom 70–85 cm i lang, med en hale som er på 15–25 cm i tillegg. Tisper veier i snitt ca. 8–12 kg, mens hanner ligger på ca. 12–18 kg, dvs 35–40 % større enn tispene.

Sportegn

Jervens føtter er forholdsvis store i forhold til kroppstørrelsen, og er godt tilpasset til å bevege seg på snø. Sporavtrykkene av framføttene er mellom 10–15 cm lange og 7–11 cm brede og er nokså trekantformet. Bakføttene er 8–12 cm lange og 6–11 cm brede og er litt mer ovale i fasongen; hannen har større poter enn tispas. Jervens labber egner seg også til graving i tykk, hardpakket snø – noe som nødvendig for å grave seg gjennom tykk snø inn til åtsler og å grave ut ynglehi. Klørne på potene egner seg godt til klatring i bratte, glatte skrenter og på trestammer. Jerven er delvis sålegjenger, og fotavtrykkene kan minne om en bjørneunge. I likhet med bjørnen har jerven fem tær, men en viktig forskjell er at jervens tær og klør står i en halvsirkel, i motsetning til bjørnens som er plassert mer på linje. Som regel kan framfotsputen sees i tydelig avtrykk. På hardt underlag vil imidlertid kun de fire forreste tærne være godt synlig.

Jerven er en utholden fjellvandrer, og kan forflytte seg milevis time etter time nærmest utrettelig. Den beveger seg som regel målbevisst, ofte på gamle jervestier. På forholdsvis hardt underlag går den som regel i langsom galopp der avtrykkene samles i skråstilte trespor, med en skrittengde på ca. 80–120 cm. Tresporet er et resultat av at jerven setter den ene bakfoten i sporet etter en framfot når den galopperer, slik at det blir avtrykk av tre poter i tett rekkefølge. Parspor, som er typisk for mårdyr, er også meget vanlig i løs snø, og skrittengden er vanligvis 60–100 cm. Andre gangarter som trav og gang forekommer, samt sprang eller

Jerv (*Gulo gulo*)

Familie: Mårfamilien Mustelidae

Kroppslengde: inntil 1 m

Mankehøyde: inntil 35-45 cm

Vekt: 8-18 kg

Levealder: Inntil 17 år

Leveområde: hovedsaklig i høyfjell og fjellskog, men også i lavliggende barskogsområder og mot kysten spesielt i Nord-Norge.

Føde: Åtsler, smågnagere, rein, sau, hare, rype, m.m.

Kjønnsmoden: etter 13-15 mndr.

Parringstid: april–august

Drektighetstid: ca. 10 mndr.

Kullstørrelse: 1–4 (vanligvis 2–3)

Bestand i Norge: ca. 290-370 (2005)

Utbredelse i Norge: I

fjellområdene langs grensa til Sverige og Finland fra Sør-Trøndelag og nordover, samt Snøhetta, Trollheimen, Rondane og Reinheimen i Sør-Norge.

▲ Typiske jervespor.

hurtig galopp over kortere strekninger i forbindelse med jakt eller flukt. Jerven springer også når den tar seg fram i spesielt dyp og løs snø. Skrittlengden under rask gange kan komme opp mot 250 cm. Alt etter snøforholdene kan gangarten variere mellom galopp, trav, og sprang over relative korte avstander.

Som andre mårdyr har jerven en forkjærlighet for å hamstre mat. Dette er en tilpasning til de karrige forholdene jerven lever under. Disse kjøttlagrene kan være gravd ned i snøen, i vatn eller ned i en steinur. Slike matkamre kan oppsøkes flere ganger i løpet av et år. Tisper legger opp matforråd i nærheten av stedet de yngler seinere i sesongen. Man finner ofte jerveekskrementer samt beinrester, hår og skinn etter byttedyr i slike hamstringslagre. Ekskrementene, som ofte er pølseformede og ca. 2,5 cm tykke, består som regel av hår og beinrester. Ekskrementer, beinrester og hår finner man ofte ved ynglehi og dagleier.

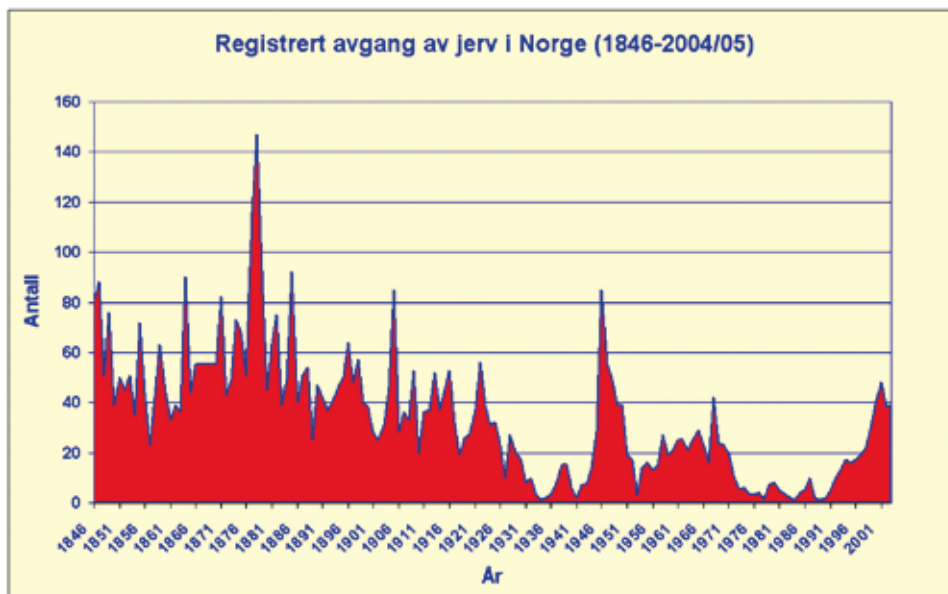
Jerven har en relativt dårlig utviklet synssans, men en utmerket hørsel og luktesans. Etter sigende kan en jerv lukte rester av kadavre på lang avstand, selv om disse ligger dypt begravd i f. eks. snø. Duftkjertler i endetarmen og ved kjønnsorganene brukes hyppig til duftmarkeringer ved hjelp av urin og ekskrementer i tillegg til at dyret gnir buken mot stubber, busker og stein. Jerven biter og merker gjerne på småtrær som stikker ut over snøens overflate, og de kan også klatre i større trær der man kan finne merker etter klør eller evt. avbitte kvister.

Utbredelse

Jerven er en art som er utbredt i skog-, fjell- og tundralandskap i både Eurasia og Nord-Amerika. I Nord-Amerika finner man gode bestander av jerv i taigaen og på tundraen i Alaska og Canada, mens arten forekommer mer sjeldent i høyreliggende fjellskog i delstater nord og vest i USA. På vårt kontinent strekker

▲ Utbredelse av jerv i Norge.

▶ Historisk avgang av jerv i Norge basert på offentlig statistikk.

jervens utbredelse seg fra Skandinavia og Finland østover til Øst-Sibir, og sydover til nordre deler av Asia. Det finnes to delbestander av jerv i Skandinavia. Den ene, i Sør-Norge har sin kjerneutbredelse i Snøhetta, Trollheimen, Rondane og Reinheimen. Den nordlige bestanden strekker seg fra Nord-Trøndelag og nordover i fjellområdene langs grensa til Sverige og Finland. Genetisk forskning viser nå at det er en viss utveksling mellom disse bestandene.

Bestandsstatus før og nå

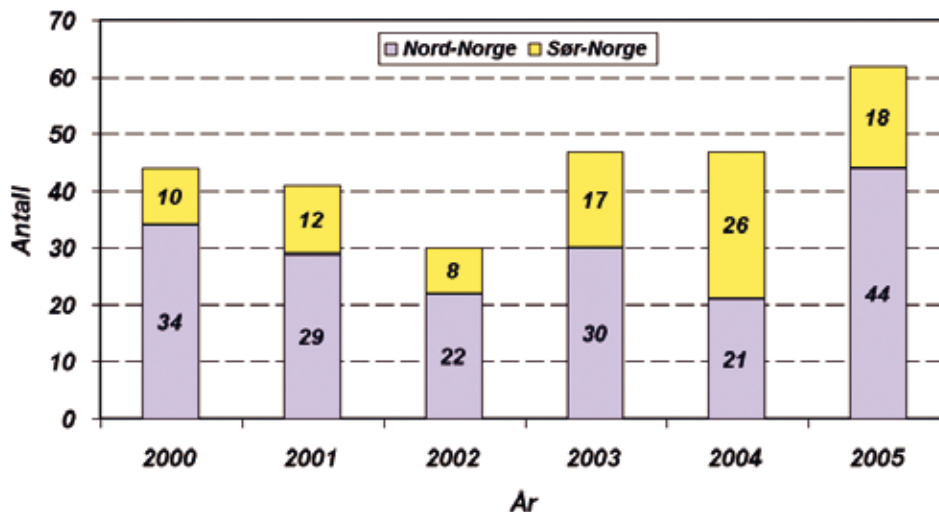
På 1700- og 1800-tallet var et jerveskinn mye verdt, noe som førte til at fangst og jakt var mye utbredt. I august 1845 kom «Lov om Udryddelse av Rovdyr og om Fredning af andet Vildt». Her ble det lagt opp til en skuddpremie på 3 Speciedaler på jerv uansett alder, noe som var mye penger den gangen. Dette førte til intens jakt og fangst. Skuddpremiestatistikken ga også grunnlag for en god oversikt over felte jerv og andre rovdyr fra 1846 frem til i dag. Rett etter andre verdenskrig lå den statlige skuddpremien på 3.500 kroner, men ble redusert til 1000 kroner i 1948.

I perioden 1846–1900 lå antall felte jerv årlig på 40–90 pr. år med unntak av tre år på slutten 1870-tallet og i 1885 hvor antallet lå over 100 dyr. I følge samtidsforfattere var jerven et nokså sjeldent dyr, noe som også gjenspeiles i den lave årlige avskytingen på 20–30 dyr frem til krigen. Bestanden da hadde sin hovedtyngde nord for Trondheimsfjorden, og det var Troms og Finnmark som huset de tetteste bestander av jerv. I Sør-Norge forekom jerven i fjellområder i Oppland og Østerdalen, og også på Hardangervidda og i Jotunheimen. Jerv var også registrert på Vestlandet.

▲ Spor etter jervefamilie.

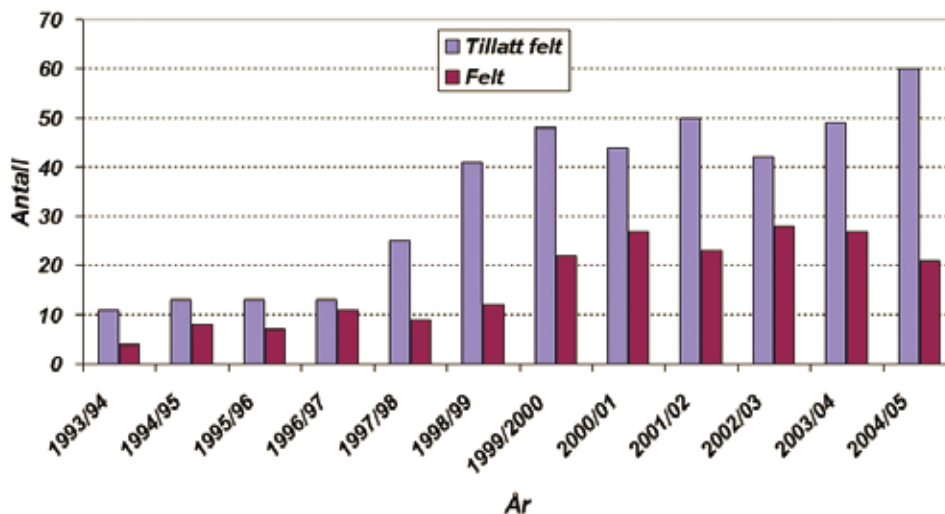
Registrerte jerveynglinger i Norge (2000-2005)

◀ Jerveynglinger i Norge.

Jerven ble funksjonelt utryddet fra Sør-Norge på 1960-tallet og som et resultat av hard etterstrebelse var det i 1970 kun en spredt forekomst tilbake nordover i grensefjella langs Norge og Sverige. I Sverige ble jerven fredet allerede i 1969, mens den først ble fredet i Sør-Norge i 1973 og i resten av Norge i 1982. Først på slutten av 1970-tallet dukket det opp regelmessige ynglinger av jerv i Sør-Norge. Etter fredningen økte bestandene i både antall og utbredelse etter hvert. Det ble innført lisensfelling i Nord-Norge i 1993 og i Sør-Norge i 1997. De årlige fellingsene lå på 5–10 jerv fram til 2000. Etter det økte de til 20–30 jerv i året. I tillegg kommer uttak av skadedyr i beiteeongen og uttak av mordyr og jervunger fra ynglehi. Hiuttak skjer etter vedtak gjort av Direktoratet for Naturforvaltning (DN) og utføres av Statens naturoppsyn (SNO).

Lisensfelling for jerv (1993/94-2004/05)

► Antall felte jerv basert på offentlig statistikk.

Den norske bestanden av jerv var i 2005 ca. 290–370 individer. På landsbasis ble det i 2005 dokumentert totalt 62 ynglinger i Norge. DNA-metoder har avslørt at den sørnorske bestanden var på minimum 70 individer i 2004. I 2004 var det flere ynglinger i den sørnorske bestanden enn i Nord-Norge (Nord-Trøndelag til Finnmark), men i alle andre år (også 2005) er det motsatte tilfelle. I dag anslås den svenske jervebestanden til 70 ynglinger i 2004 (ca. 450 dyr) og er klassifisert som sterkt truet. Etappemålet for den svenske jervebestanden er satt til 90 årlige ynglinger eller ca. 575 dyr. Det foregår ingen legal jervejakt i Sverige, med unntak av skadefelling etter tillatelse fra myndighetene i forbindelse med akutte tap av tamrein.

Sosial organisering og atferd

Jerven kan betegnes som en einstøing, og oppsøker andre artsfrender kun under parringssesongen i tillegg til at tisper og unger går sammen i familiegupper. Vi vet forholdsvis lite om jervens liv, men det er mye som

tyder på at det er et revirhevdende dyr i likhet med andre mårdyrarter. Som med andre mårdyr bruker jerven duftkjertlene sine og andre sportegn til revirmarkering (se sportegn over).

Om vinteren er jerven for det meste nattaktiv, men kan oppleves til alle tider av døgnet, særlig om sommeren. Den er generelt sky overfor mennesker, og holder seg som regel langt fra folk og bebyggelse selv om det hender at jerv kan til tider streifer nærmere bebygget strøk. Hvis en jerv føler seg innestengt og truet, kan den virke aggressiv, men som regel er den et fredelig dyr som normalt ikke vil angripe mennesker og det er ikke kjent tilfeller der jerv har bitt eller skadet mennesker.

◀ *Jerven er et revirhevdende dyr som forsvaret revirene sine mot artsfrender av samme kjønn.*

Formering og dødelighet

Tisper blir kjønnsmodne allerede ved en alder av 15 måneder, men det er sjelden at de får unger før de fyller 3-4 år. Likeledes blir hannene som regel kjønnsmodne allerede ved 14 måneders alder, men parer seg som regel først når de er 3-4 år gamle. Bare en tredjedel av 3-år gamle tisper får unger. Tisper kan få unger inntil de er 10 år gamle, mens hanner trolig blir utkonkurrert av yngre hanner før de fyller 8 år.

Parringstid for jerven er fra april til august. Siden jerv har forsinket fosterutvikling, ligger befruktete egg i dvale inntil de fester seg til livmoren seinere på året, fra november til så seint som mars. Fosterutvikling tar deretter 30-50 dager, og i de fleste tilfeller blir ungene født mellom februar og april – noen valper er nok født enda tidligere, i månedsskiftet februar/mars. Antall fødte valper varierer mellom 1-5, men gjennomsnittlig kullstørrelse ved fødsel ligger på ca. 2 valper. Det er ikke registrert kull med mer enn 3 valper etter ca. 2

måneder. Ca. 60 % av jervetisper får frem et kull hvert år. Kun 35 % av tispene får unger to år på rad, noe som tyder på at kostnadene ved reproduksjon er nokså store. Dette har sammenheng med næringstilgang og tispas kondisjon.

Jervetispa tar i bruk hiet like før fødselen. De små, tannløse og blinde ungene veier kun 80–90 g ved fødselen, og er da iført hvit pels. Ungene utvikler seg forholdsvis raskt, og slutter å die når de er ca. 9–10 uker gamle. I Skandinavia bruker tispene samme hi/-område frem til ungene er ca. 2 måneder gamle (3–4 kg tunge). Etter dette, som regel i løpet av mai måned, vil de flytte seg forholdsvis ofte fra dagleie til dagleie. De følger da moren og oppsøker matlagre/dagleier som tispas har etablert i forveien i steinur eller snøbreer. Her blir ungene overlatt til seg selv mens mora er ute og jakter. Allerede i juni kan jerveunger begi seg på lengre oppdagelsesturer på egenhånd. Jerveunger er som regel nesten helt utvokst allerede tidlig på høsten og er i stand til å klare seg selv fra midten av september.

I Sarek nasjonalpark i Sverige, der jerven er fredet, overlever ca. 70 % av jerveungene sitt første leveår. Voksne dyr har som regel høyere overlevelse (over 90 %) i en bestand uten jakt. Forskningsdata fra Sarek viser at ca. 70 % av alle jerveunger som dør blir drept av voksne jerv. Det er fremdeles usikkert om dette gjøres av fremmede hanner, tisper eller av dyr av begge kjønn. I Sarek har man dokumentert at den viktigste dødsårsak hos voksne dyr er ulovlig felling. Andre dødsårsaker inkluderer sykdom, snøskred samt lovlig felling i forbindelse med skader på tamrein.

Arealbruk

Selv i områder med store levedyktige bestander av jerv, som f. eks. Nord-Amerika, opptrer jerven i forholdsvis lave tettheter og store leveområder sammenlignet med andre rovdyr med tilsvarende kroppstørrelse. Det er stor variasjon i overlapping både mht til årstid og kjønn/status av individer. Hanndyrene har minst toleranse for andre hanndyr i parringssesongen, mens denne revirhevdningen er svakere resten av året. I ynglesesongen har tisper med unger også klart definerte og atskilte revirer, med lite overlapp med andre hunndyr. Hunndyr som ikke har fått unger synes å tolerere hverandre mer året rundt. Hanndyr og tisper uten unger har leveområder som varierer mellom 200–1500 kvadratkilometer. Streifdyr, som vanligvis er unge, men også gamle fordrevne individer, kan vandre over områder på flere tusen kvadratkilometer. Tettheten varierer fra en jerv pr. 40 kvadratkilometer til en jerv per 800 kvadratkilometer.

Jervens utholdenhet og vandringssevne er legendarisk. En tispe med unger kan tilbakelegge 30–40 km i lufflinje i løpet av en natt, mens voksne kan vandre opp til 85 kilometer i samme periode. En jerv kan derfor lett sette spor etter seg over store geografiske områder i løpet av kort tid, slik at den lett kan dobbeltregistreres. Selv de mest utholdne jegere ville ha problem å følge en jerv vinterstid – selv på ski. Nordamerikanske studier viser at hanndyr kan holde en fart på ca. 8,6 kilometer i timen, mens hunndyr kan tilbakelegge 4,6 kilometer på tilsvarende tid. En del unger vandrer ut fra fødselsreviret når de er ca. 1 år gamle, mens andre forblir i fødselsreviret inntil de blir kjønnsmodne. Hanner forlater som regel fødselsområdet, mens ca. to tredjedeler av tispene forlater området der de ble født.

Biotopbruk

Her i Skandinavia betraktes jerven som et fjell-levende dyr, mens den ansees for å være et typisk skogsdyr i f. eks. Finland, Russland, USA og Canada. Den er nokså utbredt i høyreliggende fjellskogområder i den sørlige delen av sitt utbredelsesområde i Nord-Amerika. At jerven er et «fjelldyr» her i Skandinavia virker å ha en sammenheng med utbredelsen av både tam- og villrein. I den seinere tid har man merket at jerven har begynt å etablere seg i skogstrakter i f. eks. Hedmark samt Hälsingland og Dalarna i Sverige.

Om vinteren legger jerven ofte sine dagleier til snøhuler eller under kanter på snøbreer. Steinurer er også velegnet som hvilesteder for jerven året rundt. Jervetisper føder ofte sine unger i et ynglehi som er gravd ut i en dyp snøfonn. Slike hi plasseres ofte i trange fjelldaler like over tregrensen i områder der det også er tilgang til steinur. Ynglehiet består av et fødselskammer som blir utvidet med ganger til andre kammer som taes i bruk av familiegruppen etter hvert. Det er som regel bare en inngang til hiet, men systemet av ganger og kamre kan bre seg over et større område. Ynglehi kan også plasseres i snøhull under vindfelte trestammer. Når snøen begynner å smelte utover våren, flytter familiegruppen over til en steinur, som er et trygt alternativ som gir utmerket skjul til ungene. Jerv bruker de samme hilokalitetene år etter år og fra generasjon til generasjon. Selv om jerven har vært utryddet fra et område over lengre tid, ser man ofte at de gamle ynglehiene blir brukt på ny.

Hva spiser jerven?

Reinsdyr er den viktigste matkilden for jerven om vinteren. Derfor sammenfaller jervens utbredelse tett med både tam- og villrein her i Norge. I skogsområder er hoveddietten åtsel av elg som er skutt under jakta, drept av andre rovdyr som ulv, eller som har dødd av andre årsaker. Jerv er i stand til å drepe et reinsdyr (og til og med elg under spesielle forhold), men som typisk åtselseter forsyner den seg ofte av kadaver og annet åtsel den finner i terrenget. I områder med store rovdyr, er det vanlig at jerven benytter seg av rester av byttedyr tatt av gaupe, ulv eller bjørn. Det som jerven ikke klarer å fortære, blir hamstret til seinere bruk. Mat gjemmes i snøbreer eller steinurer, men oftest graver jerven ned mat i myr og fuktige områder som kan oppsøkes opp til et halvt år seinere.

Om sommeren har jerven en mer variert meny. Da spiser den både fugler, mindre pattedyr og vegetabilsk føde. Man har sett at det er en klar sammenheng mellom jervetispas evne til å få frem unger og smågnagerår. I sommerhalvåret taes også sau og tamrein. Det er faktisk jerven som topper listen over skadevoldere på disse artene her i Norge. Erstatningsutbetalingene gjenspeiler dette, med ca. 5.000–10.000 tamrein og 12.000–16.000 sau (vesentlig lam) som årlig taes av jerven her i Norge.

Selv om jerven tar en del vilt, både store og små, er dette uttak av liten betydning for bestander av jaktbare villarter.

▲ Jervedrept rein

FORVALTNING OG LOVERK

Dagens rovviltpolitikk har vært bestemt gjennom en politisk prosess i vårt demokratiske samfunn. Norge har også forpliktet seg internasjonalt til bevaring av det biologisk mangfold, og en forvaltning av de store rovdirene som sikre bestandene i en langsiktig perspektiv. Stortinget fastsatte gjennom behandlingen av St.meld. nr. 15 (2003–2004) Rovvilt i norsk natur, jf. Innst. S. nr. 174 (2003–2004), rammene for en ny rovviltpolitikk. Dette er en oppfølging av tidligere politikk, som ble behandlet av Stortinget både i 1991–1992 (St. meld. Nr. 27) og 1996–1997 (St. meld. Nr. 35).

Den nye rovviltmeldingen omfatter rovviltartene gaupe, jerv, bjørn, ulv og kongeørn. Norsk rovviltpolitikk har som målsetting å sikre langsiktig levedyktige bestander av disse artene med utgangspunkt i artenes sentrale leveområder. Målet med de foreslåtte endringene er å sikre økt forutsigbarhet og økt lokal innflytelse i forvaltningen samtidig som overlevelsen til rovviltartene ikke skal trues. Det er også et mål å legge til rette for tilpasninger som kan redusere risikoen for rovviltangrep på husdyr og tamrein. Samtidig skal forvaltningen av disse artene ikke gå på bekostning av landbruk og reindrift.

Føringene den vedtatte nasjonale rovviltpolitikk ble videreført i den nye forskrift om forvaltning av rovvilt som ble iverksatt 1. april 2005. Her fastsettes det bestandsmål for de enkelte artene, forvaltningsmodellen med regionale rovviltnemnder, samt vilkår for jakt og fastsettelse av kvoter.

Etter viltloven er jerv, bjørn, og ulv i utgangspunkt fredet. Gaupe er en jaktbar art, men også denne er fátallig og krever forvaltningsmessige tiltak for å sikre overlevelsen. Dette innebærer at målsettingen om en bærekraftig forvaltning er et overordnet hensyn ved forvaltningen av disse artene.

Regionale rovviltnemnder

Nytt i rovviltpolitikken er opprettelse av ny regionale forvaltningsområder for store rovdyr. Åtte forvaltningsregioner for rovvilt ble opprettet, med grenser som følger fylkesgrensene slik: Region 1: Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland og Vest-Agder; Region 2: Aust-Agder, Telemark, Vestfold og Buskerud; Region 3: Oppland; Region 4: Akershus, Oslo og Østfold; Region 5: Hedmark; Region 6: Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal; Region 7: Nordland; og Region 8: Troms og Finnmark.

Det er opprettet åtte nye regionale rovviltnemnder som nå har hovedansvaret for forvaltningen av rovvilt innenfor hver sin region. Nemndene er oppnevnt av Miljøverndepartementet blant representanter fra Fylkestinget og Sametinget i de enkelte regionene, og får ansvaret for å utarbeide en forvaltningsplan for rovvilt, ansvaret for forebyggende og konfliktdempende virkemidler i regionen, og ansvaret for de ulike jakt- og fellingsregimene for rovvilt i regionen innenfor rammen av fastsatte bestandsmål for hver art. Sekretariatet for rovviltnemnden er lagt til et fylkesmannsembete innenfor regionen. Det er en forutsetning at rovviltnemnden utvikler gode rutiner for kommunikasjon og samarbeid med både organisasjoner, kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn innenfor sin region. Slikt samarbeid er viktig både i forbindelse med utarbeidelse av forvaltningsplaner og i den løpende forvaltningen. Rovviltnemnden har myndighet

til å fatte vedtak om kvote for felling når bestanden av den enkelte art ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen. Rovviltmemndens vedtak skal bygge på den regionale forvaltningsplanen for rovvilt, data om biologiske og bestandsmessige forhold gitt av nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt, og om skade- og konfliktsituasjonen.

Bestandsmålsettinger for jerv fordelt på rovviltregioner

Region 1 Vest-Agder, Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane: Ingen nasjonale mål for ynglinger.

Region 2 Vestfold, Buskerud, Telemark og Aust-Agder: Ingen nasjonale mål for ynglinger.

Region 3 Oppland: 4 ynglinger.

Region 4 Østfold, Akershus og Oslo: Ingen nasjonale mål for ynglinger.

Region 5 Hedmark: 5 ynglinger.

Region 6 Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag: 10 ynglinger.

Region 7 Nordland: 10 ynglinger.

Region 8 Troms og Finnmark: 10 ynglinger – hvorav 3 i Finnmark.

Det nasjonale bestandsmålet for jerv er 39 årlige ynglinger. Det er den nasjonale overvåkingsprogram for rovvilt som skal gi data om status og utvikling i jervebestanden, herunder antall årlige ynglinger som er dokumenterte i de enkelte regionene. Forarbeidene til viltloven viser at vurderingen av bestandens overlevelse i første rekke er et faglig spørsmål som må bygge på vitenskapelige kriterier og vurderinger. Videre er det slik at i de tilfeller der bestanden har en geografisk utbredelse utover det aktuelle området medfører dette at vurderingen av bestandens overlevelse ikke kan ses isolert, men må vurderes i forhold til bestandens samlede utbredelse. Dette gjelder også der bestanden hører hjemme i flere land. I regioner der det ikke er fastsatt nasjonale bestandsmål for jerv, vil det være aktuelt med mer utstrakt bruk av felling eller jakt som virkemiddel.

Rovviltmemnden har myndighet til å fatte vedtak om kvote for felling etter forskriften når jervebestanden ligger over de nasjonalt fastsatte bestandsmålene for regionen.. Rovviltmemndas myndighet skal baseres på gjennomsnittet av dokumenterte data om yngling de tre siste årene fra Nasjonalt overvåkingsprogram for rovvilt. Dersom vilkårene for bestandsmål for jerv er oppfylt, kan en rovviltmemndene i regionene 5, 6, 7, og 8 fatte vedtak om kvote for skademotivert lisensfelling. Etter forskriften belastes all irregulær avgang av rovvilt den kvote som er bestemt av rovviltmemnden.

Lisensfelling av jerv

Med lisensfelling menes en jakt der offentlig viltmyndighet krever at jegeren etter søknad innehar en individuell personlig lisens for å kunne delta i en skademotivert felling av et bestemt antall individer av en viltart. Målsettingen med lisensfelling er å sikre at de skader jerv kan forårsake på sau, geit, storfe, hest og tamrein blir minst mulig innenfor rammen av en helhetlig og bærekraftig forvaltning av jerv. Forvaltningen skal være differensiert slik at hensynet til vern av jerv og hensynet til beitebruk vektlegges forskjellig i ulike områder.

Lisensfelling er ikke jakt, men felling motivert ut fra behovet for skadereduksjon. Nytt i forbindelse med den nye forskriften om forvaltning av rovvilt er at all lisensfelling i utgangpunkt er tillagt grunneierretten.

Direktoratet for naturforvaltning kan imidlertid bestemme at felling kan utføres uavhengig av grunneierretten, jf. villloven § 35. Dette kan for eksempel være aktuelt for å sikre at felling av skadevoldende individer gjennomføres på en effektiv måte.

Forskrift 18. mars 2005 om forvaltning av rovvilt, regulerer jervejakten. Lisensfellingsperiode for lisensfelling av jerv er 10. september til og med 15. februar.

Fra og med 1. april 2006 skal registrering som lisensjeger foregå på www.jegerregisteret.no. Registreringen skjer i Jegerregisteret for hver enkelt rovviltart det enkelte jaktår. Det betyr at registreringen må gjentas ved nytt jaktår eller om man ønsker å jakte på andre rovviltarter enn de som først ble registrert. Registreringen er gratis. Jegere som ikke selv har tilgang til Internett kan få hjelp hos fylkesmannen til registrering.

For å kunne registrere seg som lisensjeger må man: 1) ha fylt 18 år; 2) ha betalt jegeravgift for vedkommende jaktår; og 3) ha overholdt rapporteringsplikten i henhold til forskrift 18. mars 2005 om forvaltning av rovvilt § 16.

Kvittering fra registreringen som lisensjeger i Jegerregisteret skal medbringes under felling/fellingsforsøk. Lisensjegere som jakter med rifle, skal ha med dokumentasjon på gyldig skyteprøve under felling. Lisensjegeren må forholde seg til vedtak og vilkår fattet av den regionale rovviltnemnden i den regionen lisensfellinga skal finne sted, jf forskrift 18. mars 2005 om forvaltning av rovvilt. Alle som deltar i lisensfellinga plikter å holde seg oppdatert om kvotens størrelse, gjenværende kvote og eventuelle andre begrensninger for jaktutøvelsen.

Rapportering, meldeplikt og undersøkelser av felte dyr

Felling eller forsøk på felling av jerv skal umiddelbart meldes til fylkesmannen og andre som det er bestemt i vedtak om skadefelling eller kvotejakt, eller ved utstedelse av lisens. Jegere skal fremvise felt dyr for Statens naturoppsyn for umiddelbar kontroll, merking og prøvetaking av biologisk materiale, og jeger skal kunne påvise fellingssted etter anmodning fra Statens naturoppsyn, politiet eller fylkesmannen/lisensutsteder.

Den som fellar jerv plikter vederlagsfritt å innlevere skrotten til vitenskapelige formål på slik måte som det bestemmes i vedtak om skadefelling eller kvotejakt, eller ved utstedelse av lisens. Jeger eller preparant plikter å innlevere skrotten innen 1. juni. Dersom felt rovvilt først leveres til preparant, skal dette gjøres innen 1. mai.

Ettersøk

Den som skadeskyter jerv under forsøk på felling i medhold av bestemmelsene i denne forskrift plikter å gjøre det en kan for å avlive dyret snarest mulig. Vedkommende plikter å forvise seg om påskutt dyr er truffet eller ikke. Det skal ikke gjøres forsøk på felling av nye dyr mens ettersøk pågår. Den som skadeskyter jerv skal uten opphold underrette fylkesmannen og nærmeste politimyndighet. Fylkesmannen avgjør videre gjennomføring og avslutning av ettersøk. De som har deltatt i forsøket på felling skal uten godtgjørelse bistå forvaltningsmyndighet eller politimyndighet i det videre ettersøk.

Bruk av våpen

Forskrift om utøvelse av jakt og fangst av 22. mars 2002, regulerer hva som er tillatt å bruke av våpen m.m. under jakt.

Det som har betydning for jervejakt er:

- Jervejegeren må ha bestått skyteprøve for storviltjakt hvis jakta skal utøves med rifle. For storvilt (jerv regnes som storvilt) som har en jakttid som går fra ett jaktår og over i neste, gjelder skyteprøve som er avlagt i det jaktåret jakten på vedkommende viltart startet.
- Under jakt med rifle på jerv skal det brukes ekspanderende prosjektil og anslagsenergien skal være minst 980 joule (100 kgm) målt på 100 meters avstand (E100). Det er ikke tillatt å bruke halvautomatisk rifle med mer enn to skudd i magasinet og ett skudd i kammeret.
- Det er tillatt å jakte jerv med haglevåpen. Under jakt med haglevåpen er det ikke tillatt med mer enn to skudd. Det finnes ingen formelle krav til haglestørrelse (men se under). Fra 1.1.2005 er det innført forbud mot bruk av blyhagl. Når jervejakt utøves med haglegevær, skal man derfor bruke alternative hagletyper (se under).

Åtejakt

Forskrift om transport og behandling av animalsk avfall og anlegg som behandler animalsk avfall, regulerer bruk av husdyrkadavere til åtejakt, og Mattilsynet har ansvar for dette. Direktoratet for naturforvaltning regulerer åtejakt gjennom både Viltloven og Forskrift om utøvelse av jakt og fangst som sortere under Viltloven.

Ved bruk av åte til jakt har Mattilsynet fortolket regelverket slik at bruk av kadaver/slaktavfall til åte kun er tillatt dersom det er oppstått i naturen og at det benyttes på stedet hvor det er oppstått. Avfall fra egen gård kan brukes til åte på egen eiendom, forutsatt at det ikke er mistanke om at dødsårsaken var smittsom sykdom. Slakteavfall kan brukes til åte, så lenge dyra avfallet stammer fra har vært godkjent til menneskemat. Ferskvannsfisk omfattes ikke av Mattilsynets forskrift, og kan derfor brukes fritt som åte. Direktoratet for naturforvaltning opplyser at vilt kan brukes til åte og kan flyttes. Når EUs biproduktforordning blir en del av EØS-avtalen blir reglene forholdsvis uendret, bortsett fra at det blir noen mindre endringer når det gjelder slakteavfall. Som en del av EØS-tilpassing har Mattilsynet sendt ut gjeldende forskrift på høring i 2005, og ny forskrift vil foreligge i løpet av 2006.

Fangst

Fangst på jerv reguleres gjennom Forskrift om utøvelse av jakt og fangst samt instruks for godkjenning av bås til gaupe og jerv (fastsatt av Direktoratet for naturforvaltning i januar 2006). Det kan benyttes båsefelle i forbindelse med felling av jerv. Bruk av bås til fangst av jerv dreier seg om levende fangst og det må søkes fylkesmannen om tillatelse for den enkelte bås (jf forskrift om utøvelse av jakt og fangst, §31 a). Tillatelse skal gjelde for den enkelte bås og kan gis i forbindelse med lisensfelling av jerv. Båsens konstruksjon, plassering og tilsynshyppighet skal fremgå av søknaden. Utplassering av jervbås skal kartfestes med UTM-koordinater, slik at fangstredskapet kan gjenfinnes. Bås godkjent til fangst av jerv kan ikke benyttes til fangst av andre arter, etter at lovlig fangsttid for jerv er slutt. Jeger/fangstmann skal gi melding til fylkesmannen før fangsten

tar til. Videre skal Fylkesmannen informere kommunen om tillatelser som gis i vedkommende kommune. Derfor er det ikke nødvendig å melde fra til kommunen, som var tilfellet tidligere. Fangstredskap skal ikke tillates utplassert i områder hvor alminnelig ferdsel medfører at det kan oppstå fare for mennesker eller husdyr. Båts godkjent til jervefangst kan ikke benyttes til fangst av andre arter utenom lisensperioden for jerv. Husk også at det er påbudt med grunneierens tillatelse ved bruk av båts til jervefangst i forhold til lisensfelling. For øvrig gjelder bestemmelser i forskrift om utøvelse av jakt og fangst.

Til fangst av jerv kan fylkesmannen kun godkjenne Jervbåts som er bygd i henhold til følgende krav:

Ved bruk av Jervbåts skal det benyttes båts med toppluke som faller ned . Det skal ikke benyttes båts med falllem i enden da denne type båts er mer utsatt for rømming. Rømming kan medføre at jerven blir skadet, og vil derfor ikke ivareta det humane aspektet i viltlovens § 19.

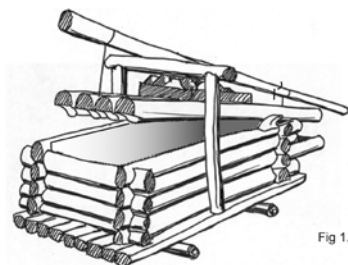

Fig 1. Felle, sideriss

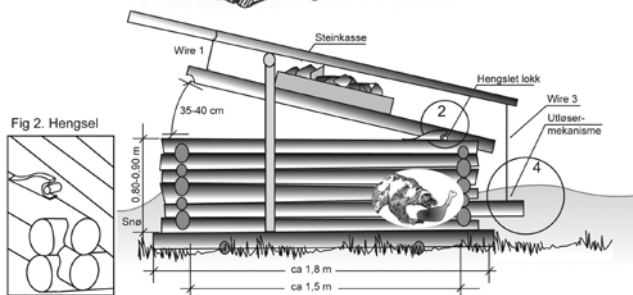

Fig 2. Hengsel

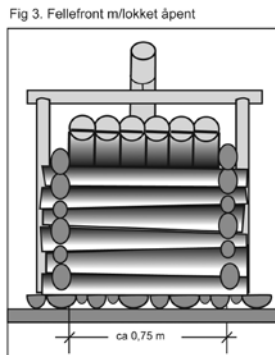

Fig 3. Fellefront m/lokket åpent

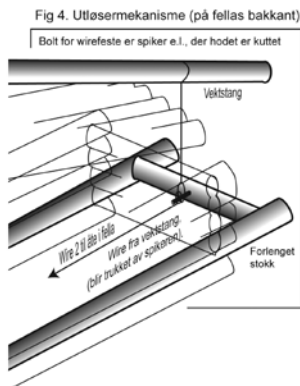

Fig 4. Utløsermekanisme (på fellas bakkant)

Materialet i båsen skal være av bjørk, gran eller furu. Ved bruk av bjørk skal dimensjonen på trestokkene være minst 15 cm, mens den ved bruk av gran eller furu skal være minst 20 cm i diameter. Båsen skal enten laftes, eller det kan benyttes gjengestål for å skru stokkene sammen. For å hindre rømming skal veggene inne i fella være dekket med et heldekkende og solid materiale, for eksempel plater eller planker. Det er forbudt å bruke metalldeleer inne i båsen. De innvendige målene på Jervbåsen skal være minst 150 cm i lengde, minst 75 cm i bredde og minst 80-90 cm i høyden.

Luken i båsen skal være konstruert på en slik måte at den låses tilstrekkelig etter at jerven er gått inn i båsen. Lokket skal være festet i bakkant (figur 1 og 2), og skal veie minimum 30 kg. Hvis vekten av lokket er mindre må det legges på tyngde. Lokket er forbundet til en vektstang med en wire (wire 1). Utløseren er plassert i vektstanga bakre ende (figur 1 og 4). En forlenget stokk på begge sider av fella boltes fast til en tverrstokk som det festes en spiker eller noe lignende i (figur 4). Åtet blir festet i en ny wire som er trukket ut av kassa og inn på spikeren (wire 2). Deretter trekkes en tredje wire fra vektstanga og ned på spikeren (wire 3). Tyngden fra vektstanga vil da holde åtewiren på plass. Når jerven drar åtet til seg vil åtewiren bli dratt av spikeren og samtidig frigjøre wiren fra vektstanga. Vektstanga vil da gå opp og fellelokket låses. Dette skjer på grunn av lokkets tyngde.

Det er en fordel å benytte en glatt og sterk silkewire. Det er også en fordel å beskytte utløsermekanismen mot vær og vind. Den kan for eksempel bygges inn i en solid kasse som en forlengelse av fangstrommet.

Fylkesmannen skal vurdere om det skal føres kontroll på stedet om båsen er konstruert og utplassert i henhold til tillatelsen før fangsten tar til. Slik kontroll kan utføres av politiet, Statens Naturoppsyn eller lokalt jaktoppsyn som er godkjent av det statlige naturoppsynet eller har begrenset politimyndighet.

Fylkesmannen kan ved behov stille krav om at bruker av bås skal rapportere til fylkesmannen og kommunen fra fangstperioden. Rapporten bør da inneholde opplysninger om følgende:

- Antall fangstdager
- Observasjoner av gaupe/jerv og andre dyr i nærheten av fella
- Eventuell fangst og slipp av andre dyr
- Eventuelle skader påført gaupe/jerv som følge av opphold i båsen
- Bruk av åte
- Andre ting

Det er ikke tillatt å bruke levende lokkedyr i fangstredskaper. Den som utøver fangst plikter å innrette fangsten slik at den bare retter seg mot de viltarter som redskapet er tillatt for. Fangstredskap som er utplassert skal være merket med brukerens navn og adresse og eventuelt telefonnummer. Bruker av fangstredskap som fanger viltet levende plikter å føre tilsyn med fangstredskapet minst én gang hvert døgn. Ved fangst av jerv skal det minst føres tilsyn hver morgen og kveld. Brukeren plikter straks å slippe fri fredet viltarter eller viltarter som ikke tillates fanget i vedkommende redskap. Ved tilsyn med fangstredskap som fanger viltet levende, plikter brukeren straks å avlive innfanget vilt. Avlivingen skal skje sikkerhetsmessig forsvarlig og på en slik måte at viltet ikke utsettes for unødig lidelse. For avliving av jerv som er fanget i bås kan kun våpen som er godkjent til jervejakt brukes (se "bruk av våpen" over).

PRAKTISK JAKT

I tidligere tider var det vanlig å spore jerven på snø frem til dagleie, og jakta foregikk langt ut på vårparten. Dette krevde foruten bra kondisjon hos jegeren, også at terrenget ikke var for ulendt og snøen for løs. Det ble også brukt hunder som noen ganger klarte å presse jerven om den ikke hadde for stort forsprang, så den klatret opp i et tre. Der kunne den bli sittende om hunden stod under og loset. Jerv ble også skutt når den kom tilbake til kadaver av større byttedyr eller på utlagt åte hvor jegeren ventet. En del jerv ble også skutt tilfeldig av jegere som var på rype-, villrein-, ulve- eller revejakt. I tillegg ble mange jerv fanget i ulike fangstinnretninger.

Åtejakt

De fleste jervene som har blitt felt i nyere tid har vært skutt på åte. Jerven er som kjent et mårdyr og disse samler og gjemmer mat for senere tilfeller. Dette kan jegeren utnytte fordi en jerv som regel vil komme tilbake dersom det er igjen mat på stedet.

Man kan skille mellom to typer åte. Det ene er rester etter byttedyr som jerven har drept eller funnet som sau og rein eller dødt storvilt og slakteavfall etter storviltjakt. Ofte vil jerven dele opp større byttedyr og lagre dette i mathi i nærheten. Det andre er åte som legges ut på et egnet sted. Hva som kan brukes som åte er regulert gjennom en forskrift fra Mattilsynet (tidligere Statens Dyrehelsetilsyn), se under «Forskrift og bestemmelser». Har man tilgang til trafikkdrept hjortevilt er dette til å foretrekke som åte, men alle typer slakteavfall kan også brukes.

Ved åtejakt på jerv ved kadaver eller bytterester som jerven har drept eller funnet, må man belage seg på lange og kalde timer utendørs. Når man skal velge plass i forhold til kadaveret må man tenke på vinden og måneskinn. Det er viktig at vinden ikke blåser mot kadaveret og at det er godt lys med måneskinn. Jerven kan også dukke opp i dagslys, men som regel kommer den om natten.

Det er viktig å plassere åter der jerven ferdes. Noen ganger kan man tilfeldigvis finne slike vak-plasser med aktuelle kadaver eller lagringsplasser (mathi), men som regel må en belage seg på å være mye ute og spore jerv. Når en har funnet et slikt kadaver, rester av byttedyr eller mathi, bør dette stedet sjekkes hver dag.

Når man skal legge ut åte for jerven bør dette gjøres på et sted hvor en kan sitte innomhus i hytte, koie eller lignende. Husk også at det ikke er lov å bruke kunstig lys selv om det er påmontert husveggen. Avstanden mellom vakplass og åtet er avhengig av hva slags våpen en skal bruke. Bruker en hagle bør det ikke overstige 15–20 meter, mens ved bruk av rifle vil 50–70 meter være lempelig. Jerven er ikke redd for å komme ut på åpne plasser, så åte kan plasseres på et vegetasjonsfritt område som gir best mulig lysforhold.

Jerven kan komme tilbake flere netter på rad til samme plassen. Når man ser at den har vært der sist natt, har man en mulighet ved at man setter seg til der samme kveld. Et utlagt åte bør sjekkes regelmessig, og en bør sørge for å ha tilgang på åte etter hvert som den blir oppspist. Husk å binde fast åtet ellers kan det bli

▲ En god og varm skytebu er kjekt å ha ved åtejakt.

dratt bort. Man bør være tidlig ute for jerven kan komme før det blir mørkt. Den kan også dukke opp på morgenen etter at det har blitt lyst.

En såkalte revevarsler (bevegelsesvarsler) kan brukes som hjelpemiddel til åtejakt. Den bør monteres 4–5 meter fra åtet, og den registrerer bevegelse som gjør at en får alarm i en mottaker. Dette passer perfekt når en har en bu å sitte/ligge i under jakta. Metoden gjør at en kan legge seg nedpå og sove litt, en blir garantert vekket dersom det kommer jerv på åtet.

Sporingsjakt

Sporingsjakt går i korthet ut på å spore opp jerven og skyte den når man er på lempelig hold. Det høres enkelt ut, men er sjelden det. Jakten starter med at en finner et natfferskt spor. Jerven kan imidlertid vandre langt, opptil flere mil i løpet av et døgn. Derfor krever det at man sporer raskt og er utholdende for å nå den igjen om den er ute og farter eller rekke frem til dagleie før det er mørkt og jerven har dratt videre. Innimellom kan man ha flaks og kommer på de siste sporene nær dagleie.

Jerven er ikke noe utpreget vanedyr. Den jakter, spiser og sover når det passer seg. Den kan derfor være på farten også på dagtid, noe som gjør sporingsjakten noe sjanspreget.

I åpent terreng kan en ved bruk av kikkert og tålmodighet få øye på jerven. Er den ute og vandrer gjelder det å komme inn på uten at den merker det. Her gjelder det å utnytte terrenget og være observant. Jerven kan gjøre stopp og grave frem mat og da har man sjansen til å korte inn på forspranget. Man kan også prøve å avskjære den ved å sette opp farten og prøve å nå frem før jerven på et sted man antar den vil passere. Dette krever som regel god kunnskap om terrenget og hvordan jerven bruker det.

Man kan også prøve å få øye på jerven når den ligger i dagleie. Den vil ofte legge seg slik at den kan holde øye med innsnorene, så det vil være en fordel å ikke gå rett på sporene, men holde seg et stykke ut på siden. Støttes jerven uten at man har sett den kan man spore etter i håp om å komme på skuddhold. Skal man lykkes med dette må det være åpent og flatt terreng og godt skiføre. I tillegg må jegeren ha bra kondisjon og helst være så kjent at han klarer å forutse hvor jerven vil dra og ta raskeste veien dit. I kupert terreng, på tungt skiføre eller ved dårlige sporingsforhold, har man minimal sjanse for å ta igjen en jerv som er støkt.

Finner man et natfferskt spor i nærheten av et åte eller kadaver kan det gå mange spor ut derfra. Noen av sporene vil gå til lagringsteder eller mathi, mens ett går til dagleie eller videre. Det kan gi selv en erfaren sporer utfordringer å nøste opp i dette og det kan ta tid. Tid er en minimumsfaktor i desember og januar med tanke på dagslyset. Enkelte ganger ender sporet opp i en grov steinur eller et hi som jerven har gravd ut i en snøfonn. Er man flere jegere kan en prøve å drive ut jerven ved hjelp av røyk eller staking. Er hiet omfattende er dette alt annet enn enkelt. Er hiåpningen stor nok, finnes det friskuser som selv krabber inn. Dette krever foruten et visst mot, at man ikke er plaget av klaustrofobi eller dårlig nattsyn. Mathi kan man grave ut ved hjelp av snøskuffer. Dette kan ta flere døgn for hiene har ofte mange og lange ganger som jerven kan forflytte seg i.

▲ Jerv kan med fordel jaktes med hund, da denne også kan brukes ved ettersøk.

Som et siste forsøk, kan en jeger bli sittende igjen og vente på at jerven skal komme ut når det har blitt stille ved mathiet, men dette kan ta tid.

Jakt med hund

Det hender at det blir jervlos under elgjakt med løshund. Kommer hunden brått på jerven og presser den litt, kan den søke tilflukt i et tre og bli sittende så lenge hunden står under og loser. I og med at lisensfellingperioden starter 10. september, kan det derfor være greit om interesserte elgjegere har søkt om lisens. Jerv kan også dukke opp på elgposter da den kan være på farten under døgnets lyse timer.

Den mer systematiske jakten med hund foregår ved at jegeren følger nattsporene frem til jervens dagleie og så slipper hunden. Det er viktig at hunden er rask og taus under forfølgningen og såpass pågående at jerven velger å klatre opp i et tre. Når ståløsen er et faktum bør jegeren komme seg raskt innpå, for noen jerv vil prøve å komme seg unna så fort de får mulighet. De kan hoppe ned av treet og forsøke å stikke. Det er viktig at hunden presser den så mye at den velger å klatre opp i et tre igjen. Jerven kan også prøve å bli kvitt hunden ved å gjøre skinnangrep for å skremme den. Hunden må derfor ha et bra psyke og gode nerver.

Flere jakthundraser kan være aktuelle å bruke på jerv. Raske og langbeinte spissunder som tåler en del snø vil være mest egnet. Er det mye og løs snø vil ikke jaktformen fungere uansett hundrase. Jerven med sine brede labber, synker mye mindre ned i snøen enn en hund. Hunden vil derfor ikke da klare å presse jerven til å stoppe.

Fremgangsrike jervejegere kombinerer jakt med hund med åtejakt. De sjekker aktuelle åteplasser hver morgen når føret er gunstig for hunden, og har jerven vært frempå har de et natferskt spor å starte på. Jaktformen egner seg best i skogen. På snaufjellet vil hunden få større problemer med å få stopp på jerven. Jerven vil kunne gå inn i ei steinur eller et snøhi om det finnes i nærheten. Jervejakt med hund er ikke enkelt å kombinere med forhåndutsatte poster, da det er vanskelig å forutse hvor jerven ligger i dagleie og hvor den vil dra med en hund etter seg. God lokalkjennskap og mange kilometer med sporing av jerv vil selvsagt kunne øke sjansen for å sette postskytterne på rett sted.

Valg av hund

På jerv er det spissunder som er aktuelle. Flere raser kan være aktuelle, men de langbente hundene har selvsagt en stor fordel når det er mye snø og da er det som regel snakk om laikaer, jämthunder og karelske bjørnehunder. Innjagingen av en stillende hund kan med fordel gjøres på mindre rovdyr som grevling, mår og mink. De fleste spissunder er så byttebevisste at de jager det eieren skyter for dem, og mister etter hvert interessen for det viltet som eieren ikke viser interesse for. Innjagingen går derfor i hovedsak ut på å felle det aktuelle viltet som hunden loser på. For å utvide sesongen kan man også bruke hundene på elg. Ulempen er at de da kan jage elg også under jervejakten, så da må en som regel vente med å slippe hunden til jerven er støkt og sporene er helt ferske. Der det er lovlig kan bjørn også være en aktuell viltart å jakte på med spisshund, men det krever større mot hos hunden enn ved jervejakt.

Ettersøk

Da det meste av jervjakten foregår på snø, har man gode muligheter til å kunne fastslå på skuddplassen om jerven er truffet og noenlunde hvor. Har jerven gått unna må man spore etter. Har man tilgang til en skarp hund, kan denne taes med i bånd. Er terrenget slik at man lett kommer innpå kan man ha muligheter til å skyte jerven i sårleiet om den har lagt seg. Skulle den stikke fra sårleiet eller bare går unna, slipper man hunden. Er hunden av det rasktjagende og pågående slaget, har den en mulighet til å få los om jerven stopper og gjør front på bakken eller klatrer opp i et tre. Har man ingen hund, må en spore etter så raskt som mulig i håp om å få kontakt med jerven igjen.

En påskutt jerv kan gå langt om den ikke er truffet i vitale områder. Det har hendt at skadeskutte jerv har kommet seg inn i grove steinurer eller snøhi og vært vanskelige å få ut igjen. I henhold til forskriften skal jakt på andre jerv stoppes og en skal uten opphold underrette fylkesmannen og nærmeste politimyndighet. Fylkesmannen avgjør videre gjennomføring og avslutning av ettersøk.

Praktisk fangst

Det beste stedet å plassere fella er hvor jerven ofte ferdes, det vil si overganger. Disse finner man ved å snakke med gamle jegere og fangstfolk, reineiere eller saueiere og så gå ut og lete på sporsnø. Båsen bør plasseres slik at man kan se om den er slått igjen på litt avstand, så en ikke trenger å gå helt bort til den. Da båsen skal sjekkes hver morgen og kveld bør en først åte inn jerven før en gildrer opp båsen. Når man ser at jerven har vært inne og forsynt seg av åtet i båsen kan man spenne opp lokket. For at ikke utøsermekanismen skal fryse fast ved værromslag, bør man sette en tett kasse over den. For å fjerne lukter etter motorsag og annet i nye fellers kan den røykes inn. Fyr opp einerbar i en blikkboks inne i fella og rundt hele utvendig. Jerven er ikke kjent for å være spesielt kresen når det gjelder åte. Når den dreper eller finner større byttedyr, bruker den ofte å bite av hodet og gjemme dette et stykke unna. Som åte i båsen er derfor hele hodet av et hjortevilt noe av det bedre man kan bruke.

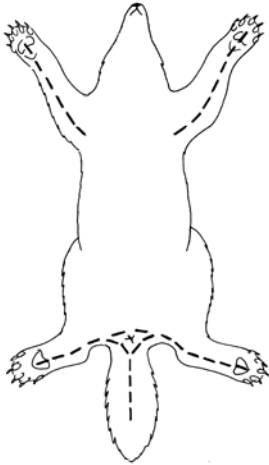
Utstyr

Som med andre former for jakt er det viktig med riktig valg av jaktutstyr. Dette kan være avgjørende, spesielt når det gjelder en såpass utfordrende jaktform som jervejakt. Viktig her er å huske at utstyret vil være forskjellige avhengig av hvilke jaktformer man velger å benytte. For de som driver med sporingsjakt eller jakt med hund vil det være en fordel med minst mulig utstyr i terrenget, mens jegere som jakter over åte vil kunne ta med seg mer mat, klær og utstyr siden de beveger seg forholdsvis lite.

Våpen og ammunisjon

Det er tillatt å bruke både hagle og rifle på jerv. Noen foretrekker å bruke kombinert rifle/hagle eller drilling, slik at man har begge mulighetene i samme våpen. Ulempen med disse er at de har sterkt begrenset skuddkapasitet, dessuten er de et kompromiss mellom to våpentyper og følgelig er det vanskelig å oppnå samme treffsikkerhet som med spesialvåpnene.

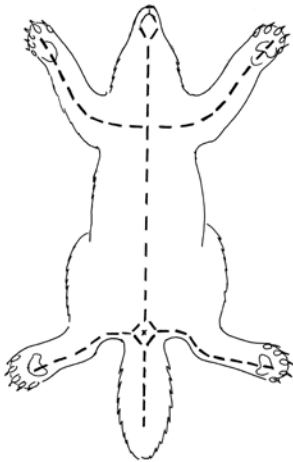
Bruker man hagle på jerv er det stort sett det samme som gjelder som på rådyr senhøstes. Det er fra 2005 forbudt å bruke blyhagl på jakt i Norge. Haglpatroner med Tungsten matrix eller Hevishot kan være aktuelle

▲ Belgflåing av jerv.

til jervejakt med hagl. Disse har like bra drepeevne som blyhaglpatroner og selv om de er dyrere vil det neppe ruinere noen jervjeger. Aktuelle haglstørrelse er 2-3 og hold opp til 20 meter. Jerv som blir skutt (og skuddplass) skal kontrolleres av SNO og ved mistanke om bruk av blyhagl kan jerven røntgenfotograferes. Blir det avdekket bruk av blyhagl, vil hele jerven bli inndratt.

Skal man bruke rifle er det påbudt å bruke ekspanderende prosjektil med anslagsenergi på minst 980 joule (100 kgm) på hundre meter. Det vil si at alle kaliber fra .222 Remington og oppover er lovlige og aktuelle. Erfarne jervjegere mener at jerven er meget hardskutt, og anbefaler at man bruker storviltrifle av kaliber 6,5x55 mm og oppover for å sikre at jerven ikke løper lang etter treff. Det som teller er at man treffer riktig med det man skyter med. Jerven utgjør ingen stor blink, spesielt ikke rett forfra, og den er ofte i bevegelse når en er på hold. Det viktigste når en bruker rifle på jervejakt, er at man har trent mye med den på forhånd og vet at den fungerer også i snø og kulde. De fleste får kanskje bare en sjanse i sin jegerkarriere til å skyte en jerv, og da er det trist om rifla klikker fordi man ikke har tatt fra hverandre sluttstykket og fjernet gammelt fett. Ved åtejakt er det ofte dårlig lys og man er helt avhengig av å bruke et lyssterkt kikkertsikte av høy optisk kvalitet. Disse er dyre, men er en forutsetning for å kunne jakte under dårlige lysforhold. En god måte å bli en bedre skytter, er å være med på jaktfeltskyting.

▲ Flåing av jerv.

Oppakningen bør være minimal under sporingsjakt – noe jakta også garantert blir etter hvert – og følgelig er det bare aktuelt med ett våpen. En lett, men robust og velskytende rifle med solid montasje og et kikkertsikte i det øvre prissjiktet vil være et fornuftig valg. Rifla bør være såpass tildekket under transport at det ikke kommer snø i kikkertsiktet eller inn i mekanismen, slik at den fryser. Og selvsagt må en ikke få snø i løpet. En tapebit over munningen, som en også kan skyte gjennom, forhindrer det. Rifla bør også kunne bæres slik at man har begge armene frie.

Klær

Aktuelle klær for jegeren under åtejakt er som under annen stillesittende vinterjakt; ullundertøy og flere lag med varmeisolerende klær før et vindtett kleslag ytterst. I tillegg må en ha bra fottøy som er beregnet på nordisk vinterbruk. En kan godt bruke hvite kamuflasjeklær ytterst, om en skal sitte ute, men det viktigste er at klærne og eieren lager minst mulig lyd.

Det gjelder å kle seg slik at man fryser minst mulig, ettersom en frossen jeger hverken klarer å sitte helt rolig eller skyte spesielt bra om jerven skulle dukke opp. Har man et stykke å gå til posten, så putt det meste av klærne i sekken slik at en ikke er for svett når en kommer frem – er man svett er man garantert å fryse.

Under sporingsjakt bør klærne være tilpasset til at man skal bevege seg og svette mye. Det finnes i dag mye bra (og dyr) jakt- og fjellbekledning, men ullundertøy er nok av det beste innerst mot kroppen. Ytterklærne bør være vind og vanntette og ha utlufningsmuligheter.

Ski og truger

Under sporingsjakt i bratt terreng er det en stor fordel å bruke truger i stedet for ski. De gir bedre feste, dessuten har man begge hendene fri, noe som er nødvendig når man skal klatre der det er brattest. Det finnes

flere fabrikat og modeller på markedet, spesielt for bratt terreng. Disse er laget i aluminium og glassfiber/ plast og har stålklør under foten. Når terrenget ikke er spesielt bratt bør en velge ski etter forholdene. I skogen og ved mye løs snø, vil brede ski med god bæreevne være et fornuftig valg. På fjellet vil ski med stålkanter fungere best.

Øvrig utstyr

Under sporingsjakt bør ryggsekken ikke inneholde mer enn høyst nødvendig, og det kan være følgende: Hodelykt, kompass, GPS, tørre vanter/votter, lue, genser og undertrøye, en halv til en liter energidrikk, karbohydratrik mat, sammenleggbare spade og eventuelt et lite fotoapparat.

For i det hele tatt å kunne holde ut under åtejakt må man prøve å gjøre det litt komfortabelt ved å bruke et telt eller fjellduk i tillegg til sovepose og bra underlag. Det finnes også dem som har bygd lette vakkioier som kan transporteres på skikjelke.

Uansett jaktform vil en ha nytte av en kikkert. Under sporingsjakt er en lett og hendig med 8x forstørrelse aktuell. Ved åtejakt er det viktig at den er lyssterk.

Behandling av felt jerv

Skal den felte jerven stoppes ut, er det viktig at jerven blir pakket inn i fersk tilstand og uflådd. Det anbefales å bruke flere lag med papir som suger opp blodet før jerven legges i tett plast og fryses. Skal den sendes med posten til preparanten er det viktig at det gjøres i begynnelsen av en uke uten helligdager, slik at den kommer frem i frossen tilstand. Preparanten ordner resten. Det er viktig å finne fram til en god preparant som tidligere har levert gode arbeider.

For den som nøyer seg med et skinn på veggen, kan man flå jerven selv. I likhet med rev kan jerven belgflås. Det vil si at snittene legges på innsidene av benene og rundt analåpningen og litt ned fra halefestet langs halebeinet. Etter å ha flådd ut potene og bena og løsnet haleskinnet fra halebeinet, dras skinn nedover mot hodet og over det, som flåes ut til slutt. Skuddhull bør syes igjen før man salter skinn og sender det til garving. Husk å la det saltede skinn ligge noen dager før det fryses. Avtal med garveriet om forsendelsen og bruk et garveri som er flinke med viltskinn. Et belgflådd og garvet jervskinn er et dekorativt trofé på veggen.

▲ Belgflåing av jerv.

Jerv

REFERANSER

- Andersen, R. & Landa, A. 1997. Jervforskning i Troms. – Villreinen 1997: 121-124.
- Berg, R. 2003 Jervejakt. S. 270-273. i Kirkemo, O. (Red.) Aschehoug og Gyldendals jakt, fiske og friluftsliv i Norge. Bind 2: Fjell og vidda. Kunnskapsforlaget ANS, Oslo.
- Brøseth, H. & Andersen, R. 2005. Yngleregistreringer av jerv i Norge i 2005. NINA Rapport 89: 1-19.
- Flagstad, Ø., Brøseth, H., Hedmark, E., Wärdig, C., Johansson, M. & Ellegren, H. 2005. Populasjonsovervåking av jerv i Skandinavia ved hjelp av DNA-analyse av ekskrementer. Rapport 2004. NINA Rapport 41: 1-37.
- Gudvangen, K., Landa, A., Swenson, J.E. & Røskaft, E. 1998. Jerv og sau i Snøhettaområdet. In: Kvam, T. & Johnson, B.(eds) – NINA Temahefte 8: 26-33.
- Jordhøy, P., Landa, A. & Strand, O. 1997. Fjellfaunaen på Dovrefjell – Trekk fra høgfjellsøkologiske undersøkelser. – Villreinen 1997: 4-9.
- Karlsen, D. H. 2006. Den tålmodige jakta. Jakt & Fiske 1-2: 52-56.
- Krempig, L., Andersen, R. & Landa, A. 1997. De fanger jerven. – Jakt & Fiske nr.4/97: 36-38.
- Landa, A., Swenson, J.E. & Tømmerås, B.Å. 1996. Jerven -Status, økologi og forskningsbehov. – Fauna 48: 162-171.
- Landa, A. 1998. Jerven –fjellets omstridte farende fant. – I: Brox, K.H. (red.) Norsk natur 98/99. Trondheim: 8-30.
- Landa, A. 1999. Spor og tegn. Et hefte til hjelp i bestemmelse av store rovdyr. NINA*NIKU, Norsk Institutt for Naturforskning, Trondheim: 1-20. (norsk og svensk utgave)
- Landa, A. 1999. Aksjonsplan for bevaring av jerv i Europa. – Verdens Natur nr. 3/99:14-16.
- Landa, A., Tømmerås, B.Å. & Skogland, T. 1993. Test of olfaction and taste repellents, and a pilot project to test their "effects" in reducing wolverine predation on sheep. – NINA Oppdragsmelding 243: 1-20.
- Landa, A., Strand, O., Linnell, J.D.C. & Skogland, T. 1998. Bruk av leveområde hos to truede arter i fjellandskapet: jerv og fjellrev. In: Kvam, T. & Johnson, B.(eds) – NINA Temahefte 8: 42-49.
- Landa, A., Strand, O., Jordhøy, P. & Skogland, T. 1998. Jerven og dens byttedyr i Snøhettaområdet. In: Kvam, T. & Johnson, B.(eds) – NINA Temahefte 8: 19-25.
- Landa, A. & Andersen, R. 2001. Fokus på jerven. Villreinen 2001: 69-71.
- Landa, A., Andersen, R., Halgunset, I., Henaug, C., Mathisen, J.H., Valnes, F., Fox, J.L., Holand, Ø. & Tveraa, T. 2001. Tapsrelaterte problemstillinger hos tamrein i Troms. – NINA Fagrapport 050: 1-44.
- Landa, A., Andersen, R. & Halgunset, I. 2002. Jerven -naturarv med mange problemer. NINAs strategisk institutt program 1996-2000. NINA Temahefte 18: 72-77.
- Sæther, B.-E., Engen, S., Persson, J., Brøseth, H., Landa, A. & Willebrand, T. 2003. Utredninger i forbindelse med ny rovviltmelding. Levedyktighetsanalyser av skandinavisk jerv. NINA Fagrapport 62: 1-28.
- Overvik, J. 2006. Veileder til viddas streifer. Jakt & Fiske 4:84-86.
- Schandy, T. 1997. Jerv i forskningens tjeneste. – Villmarksliv nr. 10/97: 24-29.
- Schandy, T. 1998. På jervmerking i fjellheimen. – Vi Menn nr. 17/98: 64-65.
- Aabø, W. 1998. På jakt etter en ilter krabat. – Jeger, hund & våpen nr. 8/98: 48-53.

Nyttige lenker:

Det norske jerveprosjektet: <http://www.jerv.info/>

Norsk Institutt for naturforskning: <http://www.nina.no>

NINAs rovviltsider NIDAROS: <http://nidaros.nina.no>

Norges Jeger- og Fiskerforbund: <http://www.njff.no>

Miljøverndepartementet: <http://odin.dep.no/md>

Direktoratet for naturforvaltning: <http://www.dirnat.no/rovvilt>

Fylkesmennene: <http://www.fylkesmannen.no>

